

Lengyel Emese: Hiánypótló kiadvány a finn-magyar kulturális kapcsolatok történetéről - Ismertető Richly Gábor: A helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központ története 1980-2020 című kötetéről

Az első négy fejezet a szóban forgó intézet működéstörténetét tekinti át. Elsőként a finn-magyar kulturális kapcsolatok a kezdetektől egészen 1980-ig kerülnek bemutatásra. A szerző hangsúlyozza, hogy köztudott, hogy a földrajzilag távoli népek egymás iránti érdeklődését a nyelvrokonság-kutatás indikálta, mint írja: *„Az újkori finn-magyar kapcsolatok kezdeteit a nyelvrokonság 18. századi hazai bizonyításától, illetve a 19. század magyar és finn utazóinak első látogatásaitól, tudósainak levelezésétől szokás számítani.”* (15). Ezt követően a kutató sorra veszi azokat a tudományos, irodalmi-színházi (pl. népszínmű, daljáték), képzőművészeti és zenei alkotásokat és szerzőiket, melyek egymás kultúrájának a mélyebb megismerését szolgálták. Az évtizedek során a személyes kapcsolatok szintén erősödtek, mely a két világháború közötti időszakban rendkívül dinamikus fejlődött, aminek egyik meghatározó mozzanata az 1937-ben megkötött kulturális együttműködési szerződés. Változást a magyarországi egypártrendszer kialakulása hozott, mely némileg megakadást jelentett a kapcsolatokban: *„Diplomáciai kapcsolatot három év után létesített Magyarország, 1947 őszén bízta meg Szeffő Gyula moszkvai követet a finn ügyek intézésével. A helsinki magyar követséget 1949-ben nyitották újra [...]”* (24). A kapcsolatok fenntartása a finn baloldali és a kommunista párt embereire hárult. Az ötvenes és hatvanas években pedig a két állam vezetői – Kádár János mint első titkár és Urho Kekkonen mint finn köztársasági elnök – a hosszú távú együttműködés lehetőségét látták meg.

Miként jellemezhetjük a magyar kulturális és tudománydiplomácia korszakait? Hogyan alakult a finn-magyar kapcsolat az intézet megalakulása előtt, vagyis milyen út vezetett a helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központ megnyitásáig? Az intézetalapítás részleteiről teljeskörű áttekintést kapunk. A szerző leszögezi a következőt is: *„Bár imponáló volt a mind szorosabbá váló finn-magyar kapcsolatok fejlődése, ez azonban korántsem indokolta az »automatikus« intézetnyitást.”* (38). Informális előkészítés, szervezkedés előzte meg az alapítást, majd 1979-ben a Kulturális Kapcsolatok Tanácsa (KKT) tárgyalta a magyar intézet létesítését, mely 1980-ban létre is jött. Érdekes az ingatlanvásárlás körülményeit részletekbe menően felfejtő fejezetrész, majd az

ünnepélyes megnyitó előkészületeit taglaló néhány bekezdés is: „Az előkészületek 1980 szeptemberében olyan fázisba értek, hogy a hónap közepén Gáti Tamás immár az ünnepélyes megnyitó részleteinek tisztázására érkezett Helsinkibe. A nagykövetséggel, a Finn-Magyar Társasággal és Jaakko Numminen oktatási államtitkárral, a Kulturális Vegyesbizottság finn albizottságának elnökével egyeztetve kialakult az intézet megnyitása [...] alkalmából rendezett háromnapos ünnepi programterv.” (46)

A harmadik fejezet a szocialista korszak utolsó évtizedeire fókuszál. A szerző először elhelyezi a külföldi magyar intézeteket a pártállami struktúrában, majd hosszasan szemlélteti az intézet első munkatársait, a munkarendet, illetve a költségvetést, ezutóbbi rekonstruálása a hiányos levéltári források miatt sajnos teljes mértékben nem volt lehetséges. Ezt követően az intézet befogadó közege és finnországi partnerei – többek között az egyetemi tanszékek, a finnországi Kodály Intézet – kerülnek előtérbe. Az intézeti mindennapokba pedig a szakmai beszámolók és a havonta készített eseménynaptárok segítségével kalauzol el Richly Gábor. Az intézet három profiljába nyerhetünk betekintést: a direkt propaganda tevékenységbe, a tudományos és a művészeti profilba. Megemlítendő, hogy konkrét tudományos munka nem folyt az intézményben: „Az intézeti aktivitás ezen a téren lényegében a hazai tudományos eredmények bemutatásaként, intézményközi szakmai kezdeményezések segítségével, az államilag támogatott finn-magyar tudományos kapcsolatok gyakorlati menedzseléseként határozható meg” (93). Sőt, azt is érdemes kiemelni, hogy a művészeti profil igencsak dominánsnak bizonyult, hiszen „ezen a területen egyfelől a kulturális munkatervekben rögzített programokkal volt meghatározó szerepe, másfelől a kulturális programok szervezésében több évtizedes tapasztalattal rendelkező Finn-Magyar Társaság helyi szervezeteivel történő együttműködések” (104–105.) jellemezték.

Az intézettörténetet feldolgozó utolsó fejezet a rendszerváltást követő évtizedet szintén alaposan tekinti át, különös tekintettel az átalakuló államigazgatásra és a külföldi intézetek kapcsolatára, valamint az intézet költségvetésére, a munkatársakat és a munkakörülményeket érintő változásokra. Továbbá a finn-magyar kapcsolatokra szintén kihatással volt a szovjet blokk felbomlása, vagyis a nemzetközi tér átrendeződése. Külön alfejezetet kap az országképformálás, az országrepresentáció és ennek aktusai. Például a külföldi kulturális reprezentációnak alkalma valamennyi nemzeti ünnepi megemlékezés, ez pedig Finnországban sem történt másképpen, ebben fordulatot csupán 1989 hozott: „1989-ig a kiemelt reprezentatív-kulturális eseményre mindig április elején került sor valamennyi vidéki városban, a Magyarország szovjet megszállását »felszabadulásként« interpretáló állami ünnephez kapcsolódva. [...] A kilencvenes években viszont ritkultak a nemzeti ünnepekhez kapcsolódó, kiemelt kulturális események.” (166) A tudományos profil fejlesztése pedig cél és elvárás is lett egyszerre: „Az évtized végén a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumokban konkrét lépéseket is tettek néhány intézet tudományos profiljának fejlesztése érdekében: tudományos igazgatóhelyettesi státuszokat létesítettek, új intézeti tudományos kiadványsorozatokat és kutatói ösztöndíjakat alapítottak, valamint formálódni kezdtek egyes intézeti szakkollégiumok is.” (173)

Külön fejezetet kaptak a kétezres években végbemenő változások, ahogy a főigazgató fogalmaz: „A kétezres évek új perspektívákat, megnyíló lehetőségeket hoztak a helsinki Magyar Kulturális és

Tudományos Központ számára.” (203) Megtudjuk azt is, ekkortájt értékelődtek fel a külföldi intézetek a kulturális diplomácia területén, de még pénzügyileg is stabilabb korszak következett. A különböző profilok és a lehetőségek szintén változáson mentek keresztül, sőt átalakult a befogadó közeg is. Majd újabb változást a 2010-es esztendő hozott, s innentől a helsinki Balassi Intézet néven működött tovább, mely nem csupán egy névbeli módosulást jelentett: „A Balassi Intézet külügyminisztériumba integrálása szükségessé tette az intézetek és a külképviseletek közötti viszony újraszabályozását, valamint a minisztériumi központi szervezeti egységek irányító és ellenőrző illetékességeinek meghatározását.” (263) Végezetül pedig összegzésre kerülnek a négy évtizedes működés céljai és a kihívások, mely rámutat a két ország közötti kapcsolat minden releváns szegmensére, mely a kulturális kapcsolatot kialakította, majd formálta: „A nemsokára új elnevezést kapó [\[1\]](#) helsinki Magyar Kulturális Intézet ebben a változó nemzetközi térben igyekszik folyamatosan megújítani tevékenységét, hogy továbbra is hatékonyan szolgálhassa a két nyelvrokon nemzet kulturális párbeszédét.” (334)

A kötet felvonultatja az összes releváns forrásanyagot, mely a finn-magyar kulturális és tudományos kapcsolatok történetét, vagy éppen hatását vizsgálja, mely egy rendkívül jól strukturált és szerkesztett, olvasmányos és igényes tudományos igénytel megírt kézirat angol nyelvű összefoglalóval, figyelemre méltó bibliográfiával, intézeti kiadványjegyzékkel és névmutatóval.

[\[1\] Liszt Intézet Helsinki](#)